

การวิเคราะห์ผลกระทบของแผนปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ในยุคใหม่
สู่สาธารณะสงเคราะห์*

AN ANALYSIS OF THE IMPACTS OF MONASTIC REFORM INITIATIVES
IN THE MODERN ERA ON PUBLIC WELFARE

พระครูสมุทรภรณ์พัฒน กนตวณโณ, พิชญกัญญา กองนิล

Phrakhru Samu Konphat Kantawanno, Pitchayakanya Kongnil

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author E-mail: Konphat89@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ประพันธ์ขึ้นเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากแผนการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันที่มีต่อการดำเนินงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ โดยมีขอบเขตของการศึกษาครอบคลุมการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาของสงฆ์ การส่งเสริมธรรมาภิบาลและการพัฒนาทักษะด้านบริหารจัดการและการสื่อสารของพระสงฆ์ เพื่อเพิ่มบทบาทในการช่วยเหลือสังคมผ่านการเชื่อมโยงหลักศีลธรรมกับงานสาธารณะสงเคราะห์ ผลจากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การปฏิรูปดังกล่าวช่วยให้พระสงฆ์มีบทบาทเชิงรุกในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน การให้คำปรึกษาทางจิตใจ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม รวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 และโยนิโสมนสิการอย่างเป็นระบบสามารถช่วยบรรเทาความทุกข์ของประชาชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่สำคัญของการปฏิรูป คือการรักษาความศรัทธาของประชาชนท่ามกลางการแพร่กระจายข้อมูลผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งพระสงฆ์จำเป็นต้องเรียนรู้และพัฒนาทักษะเพื่อการปรับตัวอย่างเหมาะสม โดยยังคงเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: กิจการคณะสงฆ์; แผนปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์; สาธารณะสงเคราะห์

Abstract

This academic article was composed to analyze the impacts of the modern reform initiatives of Thailand's monastic system on public welfare activities. The scope of the study includes the revision of monastic education curricula, promotion of good governance, and enhancement of monks' management and communication skills. These improvements aim to expand monks' roles in societal contributions by integrating moral principles with public welfare efforts. The findings indicate that these reforms actively enable monks to enhance public well-being, offer psychological counseling, and build collaborative networks with governmental, private, and civil society sectors, alongside environmental conservation. Systematic application of the Four Brahmaviharas and Yonisomanasikara principles significantly alleviates public suffering and strengthens community resilience. Nevertheless, the primary challenge of the reforms lies in maintaining public faith amidst rapidly disseminating digital media content. Hence, monks must acquire technological and communication proficiency to appropriately adapt while preserving the core identity of Buddhism.

Keywords: Sangha Affairs; Sangha Affairs Reform Plan; Public Welfare

บทนำ

ศีลธรรมและสาธารณะสงเคราะห์เป็นแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกันอย่างลึกซึ้งในสังคมไทย ทั้งสองแนวคิดมีบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมของปัจเจกบุคคลและการสร้างสังคมที่สมดุล โดยศีลธรรมเป็นแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ขณะที่สาธารณะสงเคราะห์คือการนำหลักศีลธรรมไปใช้จริงผ่านการช่วยเหลือสังคม การแบ่งปันทรัพยากร และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (สมหมาย เทียนทอง, 2565) คณะสงฆ์ไทยมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่หลักธรรมะและเป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ ส่งผลให้บทบาทของคณะสงฆ์ต้องขยายออกไปจากการสอนศีลธรรมไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ เช่น การดูแลผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมการศึกษา และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564)

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อบทบาทของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ได้แก่ การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อดิจิทัล ซึ่งทำให้เกิดทั้งโอกาสและความท้าทาย พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่ธรรมะและทำงานสาธารณะสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ต้องเผชิญกับปัญหาข่าวลวงและการวิพากษ์วิจารณ์ที่อาจลดความเชื่อมั่นของประชาชน (ศุภชัย สังคมศาสตร์, 2566) การปฏิรูปคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคม การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประกอบด้วยการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาสงฆ์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์ จิตวิทยาการแนะแนว และทักษะด้านเทคโนโลยี เพื่อให้พระสงฆ์สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนและช่วยเหลือประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมหมาย เทียนทอง, 2565)

นอกจากนี้ โครงสร้างการบริหารจัดการของคณะสงฆ์ต้องมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจจากสังคม การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารกิจการภายในวัดจะช่วยให้เกิดความมีระเบียบแบบแผน และลดปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กรสงฆ์ (ศุภชัย สังคมศาสตร์, 2566) แนวทางสำคัญในการปรับตัวของคณะสงฆ์คือการบูรณาการศีลธรรมกับงานสาธารณะสงเคราะห์ เพื่อให้ศีลธรรมไม่ใช่เพียงแนวทางปฏิบัติส่วนบุคคล แต่ขยายออกไปสู่การสร้างประโยชน์แก่สังคมโดยรวม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือโครงการดูแลผู้สูงอายุ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับชุมชน การเข้าถึงและมีส่วนร่วมในประเด็นสังคมเหล่านี้ทำให้คณะสงฆ์สามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564)

ขณะเดียวกัน คณะสงฆ์ยังต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัลทำให้เกิดความคาดหวังใหม่ ๆ ต่อบทบาทของพระสงฆ์ นอกเหนือจากการเผยแผ่พระธรรมแล้ว พระสงฆ์ยังต้องสามารถสื่อสารกับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อพัฒนาสังคมในระยะยาว (ศุภชัย สังคมศาสตร์, 2566) การปฏิรูปคณะสงฆ์ในปัจจุบันต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงการพัฒนาระบบโครงสร้างการบริหาร การศึกษาสงฆ์ และบทบาทของพระสงฆ์ในงานสาธารณะสงเคราะห์ การผสมผสานศีลธรรมเข้ากับภารกิจทางสังคมเป็นแนวทางที่ช่วยให้คณะสงฆ์สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยและยังคงเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของสังคมไทยได้อย่างมั่นคง (สมหมาย เทียนทอง, 2565)

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์แนวทางการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ผ่านการบูรณาการแนวคิดศีลธรรม และสาธารณะสงเคราะห์”เพื่อเสริมสร้างบทบาทของคณะสงฆ์ในการ

พัฒนาสังคม การศึกษาผลกระทบของนโยบายปฏิรูปจะช่วยให้สามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาในอนาคตได้อย่างเหมาะสม และช่วยให้คณะสงฆ์สามารถเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและสมดุล

บริบทของการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ในยุคใหม่

การปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อสังคมไทย เนื่องจากคณะสงฆ์เป็นศูนย์รวมศรัทธาและมีบทบาททั้งทางศาสนา วัฒนธรรม และสังคม การเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ทำให้คณะสงฆ์ต้องปรับตัวเพื่อรักษาบทบาทและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการปฏิรูป

1.1 กระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีดิจิทัล โลกาภิวัตน์ทำให้ข้อมูลและแนวคิดใหม่ ๆ เข้าถึงได้ง่ายผ่านสื่อออนไลน์ เทคโนโลยีดิจิทัลและโซเชียลมีเดียกลายเป็นช่องทางหลักในการสื่อสาร คณะสงฆ์จึงต้องปรับรูปแบบการเผยแผ่ธรรมะ เช่น การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลและการจัดกิจกรรมธรรมออนไลน์

1.2 เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของคนรุ่นใหม่ สังคมเมืองที่เร่งรีบทำให้คนรุ่นใหม่มีเวลาน้อยลงในการศึกษาธรรมะและเข้าวัด ค่านิยมที่เน้นเสรีภาพส่วนบุคคลทำให้แนวทางศาสนามีความหลากหลาย คณะสงฆ์ต้องพัฒนากิจกรรมที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น

2. บทบาททางสังคมและการพัฒนาชุมชน วัดเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชนแต่บทบาทนี้ลดลงในบางพื้นที่ คณะสงฆ์ต้องปรับตัวโดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคม เช่น การให้คำปรึกษาทางจิตใจ การทำงานสังคมสงเคราะห์ และการร่วมมือกับภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ โดยสถานะของคณะสงฆ์ในสังคมไทยและบทบาทที่ต้องการให้เกิดการปรับตัวดังนี้

2.1 คณะสงฆ์ในฐานะสถาบันศาสนา พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของประเทศ คณะสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการสืบทอดศีลธรรมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมีปัญหาเกี่ยวกับบรรณานุกรม ความโปร่งใส และข่าวสารด้านลบที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์

2.2 บทบาททางศีลธรรมและวัฒนธรรม พระสงฆ์มีหน้าที่เผยแผ่ธรรมะและเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม แต่ในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องมีความรู้ด้านสังคมศาสตร์ จิตวิทยา และเทคโนโลยี เพื่อสามารถตอบสนองต่อปัญหาสังคมและความต้องการของประชาชน

3. บทบาทสาธารณะและการบริหารจัดการ สังคมคาดหวังให้คณะสงฆ์มีธรรมาภิบาลและความโปร่งใส เช่น การบริหารทรัพย์สินวัดและการดำเนินงานด้านสาธารณะสงเคราะห์ คณะสงฆ์จึงต้องพัฒนาโครงสร้างบริหารให้สอดคล้องกับมาตรฐานยุคใหม่โดยแนวคิดหลักของการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ในยุคใหม่ มีดังนี้

3.1 การเสริมสร้างธรรมาภิบาล การบริหารคณะสงฆ์ควรเน้นความโปร่งใส เช่น การจัดทำบัญชีวัดให้เป็นระบบ การเปิดเผยรายได้-รายจ่าย และการมีกลไกตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ

3.2 การพัฒนาคุณภาพพระสงฆ์และระบบการศึกษา การศึกษาพระพุทธศาสนายังคงเป็นหัวใจหลัก แต่ควรเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับสังคม เทคโนโลยี และจิตวิทยา เพื่อให้พระสงฆ์สามารถทำงานรับใช้สังคมได้อย่างเหมาะสม

3.3 การบูรณาการงานสาธารณะสงเคราะห์กับหลักศีลธรรม คณะสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกในการช่วยเหลือสังคม โดยประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสนับสนุนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและการสร้างกองทุนช่วยเหลือชุมชน

3.4 การปรับตัวด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ต้องพัฒนาช่องทางการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ และปรับรูปแบบกิจกรรมทางธรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น คนรุ่นใหม่และประชาชนในสังคมเมือง

3.5 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ การปฏิรูปคณะสงฆ์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นหากมีความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรทางศาสนา ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางปฏิบัติที่ดีและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า การปฏิรูปคณะสงฆ์เป็นกระบวนการที่เกิดจากแรงกดดันของสังคมและความเปลี่ยนแปลงของโลก คณะสงฆ์จำเป็นต้องปรับตัวโดยเน้นธรรมาภิบาล การพัฒนาพระสงฆ์ การบูรณาการศีลธรรมกับงานสังคม และการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อให้ยังคงเป็นสถาบันสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยต่อไป

ศีลธรรมและสาธารณะสงเคราะห์: ความเชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติของพระสงฆ์และประโยชน์ต่อสังคม

การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมเป็นหัวใจสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ ศีลธรรมเป็นรากฐานของความสมดุลทางจิตใจและสังคม ส่วนการสาธารณะสงเคราะห์คือรูปแบบของการนำศีลธรรมไปสู่การปฏิบัติที่สร้างประโยชน์แก่ชุมชน การเชื่อมโยงสองแนวคิดนี้จึงช่วยให้สังคมพัฒนาอย่างยั่งยืน

การเชื่อมโยงศีลธรรมกับการช่วยเหลือสังคมและชุมชน

1. หลักพรหมวิหาร 4 กับการช่วยเหลือผู้อื่น การปฏิบัติศีลธรรมไม่ได้จำกัดอยู่ที่การรักษาศีลส่วนบุคคล แต่ยังหมายถึงการดูแลและช่วยเหลือผู้อื่นผ่านหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา แนวทางนี้สะท้อนผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น การบริจาคทรัพย์สินให้ผู้ยากไร้ หรือการให้คำปรึกษาทางจิตใจแก่ผู้ประสบปัญหาชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540)

2. การพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคม หลักโยนิโสมนสิการ การคิดอย่างมีเหตุผล และสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สอนให้บุคคลเห็นคุณค่าของการช่วยเหลือกัน พระสงฆ์ที่เข้าใจปัญหาสังคมสามารถออกแบบโครงการสาธารณะสงเคราะห์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ทั้งในแง่ของจิตใจและคุณภาพชีวิต

3. พระสงฆ์ในฐานะผู้นำจิตวิญญาณและแบบอย่างทางศีลธรรม พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตด้วยความเมตตาและกรุณา อีกทั้งสามารถเป็นผู้นำในการจัดตั้งโครงการเพื่อส่งเสริมการช่วยเหลือกันในชุมชน เช่น โครงการช่วยเหลือผู้สูงอายุ หรือกิจกรรมเพื่อเยาวชนผู้ด้อยโอกาส (สันติสุข โสภณสิริ, 2562)

การเชื่อมโยงศีลธรรมกับการสาธารณะสงเคราะห์สามารถนำไปสู่การพัฒนาสังคมในเชิงโครงสร้าง หากมีการวางแผนที่เป็นระบบ แนวคิดนี้นำไปสู่โมเดลทุติยพรหมวิหารชุมชน (The Secondary Phrama-Vihara Community Model) ซึ่งบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับการบริหารสังคมแบบองค์รวม

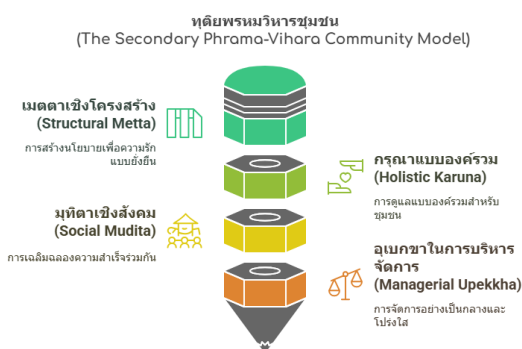
1. เมตตาเชิงโครงสร้าง (Structural Metta) เมตตาไม่ได้หมายถึงเพียงความปรารถนาดีส่วนบุคคล แต่หมายถึงการออกแบบโครงการหรือระบบที่ส่งเสริมความเมตตาแบบยั่งยืน เช่น การสร้างกองทุนช่วยเหลือชุมชน หรือการส่งเสริมเครือข่ายผู้ประกอบการเพื่อสังคม

2. กรุณาแบบองค์รวม (Holistic Karuna) การช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงทุกมิติของปัญหา เช่น การดูแลสุขภาพกายและใจของประชาชน หรือการเปิดพื้นที่ฝึกอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

3. มุทิตาเชิงสังคม (Social Mudita) การสร้างสังคมที่ผู้คนยินดีต่อความสำเร็จของกันและกันเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างแรงบันดาลใจ ทำให้เกิดการร่วมมือกันในกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์

4. อุเบกขาในการบริหารจัดการ (Managerial Upekkha) การจัดการทรัพยากรและความขัดแย้งในชุมชนต้องตั้งอยู่บนความเป็นกลางและความโปร่งใส พระสงฆ์และผู้นำชุมชนควรใช้หลักอุเบกขาในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจอย่างรอบคอบ

สรุปได้ว่า ศีลธรรมและการสาธารณะสงเคราะห์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้คณะสงฆ์สามารถมีบทบาทต่อสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ หลักพรหมวิหาร 4 และโยนิโสมนสิการเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พระสงฆ์สามารถพัฒนาโครงการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดีขึ้น การนำแนวคิดของโมเดลทุติยพรหมวิหารชุมชนไปใช้จะช่วยให้การบูรณาการศีลธรรมกับงานสังคมสงเคราะห์มีความเป็นระบบ และสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกแก่สังคมไทยได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสรุปได้เป็นภาพโมเดลทุติยพรหมวิหารชุมชน (The Secondary Phrama-Vihara Community Model) ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลทุติยพรหมวิหารชุมชน
(The Secondary Phrama-Vihara Community Model)
ที่มา : ผู้เขียน

การประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติ

1. ออกแบบโครงการสาธารณะสงเคราะห์เชิงระบบ จัดตั้งคณะทำงานพรหมวิหาร 4 ซึ่งมีพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และผู้แทนองค์กรเอกชน เพื่อร่วมกันออกแบบโครงการที่แก้ปัญหาชุมชนในระยะยาว เช่น การอบรมอาชีพ การสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ หรือการจัดสวัสดิการพื้นฐาน
2. สร้างพื้นที่มูทิตาในชุมชน จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความสำเร็จและเรื่องราวสร้างแรงบันดาลใจ อาจผ่านรูปแบบการเสวนา กิจกรรมพบปะสังสรรค์ หรือสื่อออนไลน์ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนตระหนักว่าความสำเร็จของใครคนหนึ่งเป็นประโยชน์ร่วมกันของทั้งชุมชน
3. ประเมินผลด้วยอุเบกขา ใช้กระบวนการประเมินโครงการอย่างโปร่งใส มีหลักเกณฑ์ชัดเจน และตรวจสอบได้ แยกแยะผลประโยชน์ส่วนตนออกจากผลประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงเชิญผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาร่วมให้ข้อเสนอแนะ

โมเดลทุติยพรหมวิหารชุมชน (The Secondary Phrama-Vihara Community Model) เสนอให้ผู้นำศาสนา (โดยเฉพาะพระสงฆ์) และชุมชน นำหลักพรหมวิหาร 4 มาผนวกกับแนวคิดเชิงโครงสร้างและการพัฒนาสังคม เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงแบบยั่งยืน โดยคำนึงถึงหลายมิติ ทั้งจิตใจ เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันก็ใช้อุเบกขาเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรและความขัดแย้ง

องค์ความรู้ใหม่นี้ มีคุณค่าตรงที่เป็นการผสานระหว่างศีลธรรมเชิงลึกและการบริหารจัดการชุมชนเชิงโครงสร้าง ซึ่งไม่ใช่แค่การทำบุญหรือทำทานทั่วไปแต่คือการออกแบบนโยบายและโครงการสาธารณะสงเคราะห์โดยตั้งอยู่บนฐานความเข้าใจในหลักธรรมและความต้องการแท้จริงของชุมชน ทั้งนี้ หากถูกประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ จะช่วยยกระดับการทำงานของพระสงฆ์และภาคสังคมอื่น ๆ ให้มีศักยภาพและความยั่งยืนมากยิ่งขึ้นในบริบทไทยและอาจขยายไปสู่บริบทสากลในอนาคต

ตัวอย่างกรณีศึกษาของการทำงานสงฆ์ในสังคมที่เน้นสาธารณะสงเคราะห์

พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการนำหลักศีลธรรมมาประยุกต์ใช้กับงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน กรณีศึกษาต่อไปนี้แสดงให้เห็นแนวทางที่คณะสงฆ์สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมผ่านหลักธรรม

วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี: การช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเอดส์เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการใช้ศีลธรรมในการช่วยเหลือสังคม โดยเฉพาะการดูแลผู้ติดเชื้อ HIV และผู้ป่วยโรคเอดส์ พระสงฆ์และอาสาสมัครในวัดให้การรักษายาบาล การฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ตลอดจนส่งเสริมอาชีพเพื่อให้ผู้ป่วยสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ (ศูนย์ข้อมูลวัดพระบาทน้ำพุ, 2563) โครงการนี้สะท้อนถึงการนำหลักพรหมวิหาร 4 มาใช้ โดยเน้นความเมตตาและกรุณาในการดูแลผู้ป่วย ไม่เพียงช่วยบรรเทาความทุกข์ทางกาย แต่ยังช่วยเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ และสร้างทัศนคติที่เปิดกว้างในการอยู่ร่วมกันโดยไม่แบ่งแยก

วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี: การช่วยเหลือผู้ยากไร้และการฝึกอาชีพเป็นอีกตัวอย่างของการเชื่อมโยงศีลธรรมกับการสาธารณะสงเคราะห์ โดยมีโครงการช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้สูงอายุ และผู้พิการ วัดใช้พื้นที่เป็นศูนย์ฝึกอาชีพและที่พักพิงชั่วคราว รวมถึงโครงการรีไซเคิลของเก่าเพื่อหารายได้ช่วยเหลือผู้ขาดแคลน (วัดสวนแก้ว, 2562) โครงการนี้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดการให้โอกาสและการช่วยเหลืออย่างยั่งยืน ไม่เพียงแต่ให้ความช่วยเหลือในรูปแบบเงินหรือสิ่งของ แต่ยังส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะเพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสสามารถพึ่งพาตนเองได้

การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ร่วมกับงานสาธารณะสงเคราะห์ นอกจากโครงการที่ดำเนินงานในวัด พระสงฆ์ในยุคปัจจุบันยังใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์

ในการเผยแพร่ธรรมะและระดมทุนเพื่อกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ เช่น การสอนสมาธิผ่านไลฟ์สด การระดมทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัย และการสร้างแพลตฟอร์มอาสาสมัครออนไลน์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561) การใช้เทคโนโลยีในลักษณะนี้ช่วยให้พระสงฆ์สามารถเข้าถึงผู้คนได้กว้างขึ้น และปรับตัวให้เข้ากับสังคมดิจิทัล ในขณะเดียวกันยังคงรักษาหลักศีลธรรมในการทำงานเพื่อสังคม

สรุปได้ว่า ศีลธรรมและการสาธารณะสงเคราะห์มีความเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้งในบริบทพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับงานสังคมสงเคราะห์สามารถช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและสร้างสังคมที่มีความเมตตาและเอื้อเฟื้อกันมากขึ้น กรณีศึกษาของวัดพระบาทน้ำพุและวัดสวนแก้วแสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งสามารถเป็นต้นแบบให้กับวัดหรือองค์กรอื่น ๆ นำไปปรับใช้และพัฒนาต่อยอดในอนาคต

ผลกระทบจากแผนปฏิรูปต่อบทบาทของพระสงฆ์ในสังคม

การปฏิรูปคณะสงฆ์ในยุคใหม่ส่งผลให้บทบาทของพระสงฆ์ต้องปรับตัวทั้งในเชิงโครงสร้างและการปฏิบัติหน้าที่จริง โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพในการทำงานสาธารณะสงเคราะห์ การสร้างภาพลักษณ์ที่ชัดเจน และการรักษาความศรัทธาของประชาชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง

1. ผลกระทบในด้านการฝึกอบรมพระสงฆ์และพัฒนาความสามารถในการทำหน้าที่สาธารณะสงเคราะห์ แผนปฏิรูปส่งเสริมการปรับปรุงหลักสูตรสงฆ์ โดยเพิ่มเนื้อหาด้านการบริหารจัดการ การให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา และเทคโนโลยี เพื่อให้พระสงฆ์สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561) การสื่อสารและการประสานงานเป็นอีกทักษะที่จำเป็นเนื่องจากงานสาธารณะสงเคราะห์ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ (สันติสุข โสภณสิริ, 2562) นอกจากนี้ หลักธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 และโยนิโสมนสิการ ถูกบูรณาการในหลักสูตร เพื่อให้พระสงฆ์มีความเข้าใจบทบาทเชิงสังคมและสามารถปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างเป็นระบบ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

2. การสร้างภาพลักษณ์ที่ชัดเจนของคณะสงฆ์ในสังคมใหม่ คณะสงฆ์ต้องดำเนินงานด้วยความโปร่งใส โดยเฉพาะด้านการบริหารทรัพย์สินและงบประมาณ เพื่อสร้างความไว้วางใจจากประชาชน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540) การเผยแพร่กิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ผ่านสื่อดิจิทัลช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้มากขึ้น (Marshall, 2018) นอกจากนี้ คณะสงฆ์ควรขยายความร่วมมือกับองค์กรทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และเพิ่ม

บทบาทในระดับสากล (คณาจารย์คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

3. ความท้าทายในการรักษาความศรัทธาของประชาชนในภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดสมัยใหม่ทำให้คนรุ่นใหม่ตั้งคำถามต่อระบบความเชื่อทางศาสนา พระสงฆ์ต้องปรับตัวให้ทันยุคสมัย โดยไม่ละทิ้งแก่นแท้ของพระธรรมวินัย นอกจากนี้ ศาสนาและแนวคิดเชิงปรัชญาต่าง ๆ มีบทบาทมากขึ้นในสังคม คณะสงฆ์จึงต้องพัฒนาวิธีเผยแผ่ธรรมะให้เข้าถึงประชาชนในวงกว้าง (สันติสุข โสภณสิริ, 2562) ข้อมูลข่าวสารที่แพร่กระจายรวดเร็วในสื่อออนไลน์ยังอาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ พระสงฆ์จึงต้องมีความรอบคอบและทันต่อสถานการณ์ เพื่อลดความเสี่ยงในการบิดเบือนข้อมูลและรักษาศรัทธาของประชาชนต่อพระพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า แผนปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ในยุคใหม่ส่งผลให้พระสงฆ์ต้องปรับตัวในหลายมิติ ทั้งในด้านการฝึกอบรมและพัฒนาความสามารถ การสร้างภาพลักษณ์ที่ชัดเจน และการรักษาความศรัทธาท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ การผสมผสานภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ ตลอดจนการใช้สื่อดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยคณะสงฆ์ธำรงรักษาบทบาทนำทางจิตวิญญาณและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

การส่งเสริมและพัฒนางานองค์กรสงฆ์ในด้านการสาธารณะสงเคราะห์

การสาธารณะสงเคราะห์เป็นส่วนสำคัญที่สะท้อนถึงบทบาททางสังคมของพระสงฆ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540) ในยุคปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมีการสนับสนุนและพัฒนาทั้งในเชิงองค์กร ระบบการศึกษา และการประสานงานกับภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การช่วยเหลือสังคมเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

1. แนวทางการปรับปรุงการศึกษาภายในคณะสงฆ์ให้เน้นการฝึกฝนที่ตอบโจทย์สังคมยุคใหม่

1.1 บูรณาการหลักสูตรกับศาสตร์สมัยใหม่ เพิ่มหลักสูตรเกี่ยวกับบริหาร จัดการ สังคมวิทยา และเทคโนโลยี เพื่อให้พระสงฆ์สามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างตรงจุด (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561)

1.2 การฝึกภาคปฏิบัติ จัดให้มีโครงการปฏิบัติการสาธารณะสงเคราะห์ เช่น การออกเยี่ยมชุมชน หรือการทำงานร่วมกับองค์กรการกุศล เพื่อพัฒนาทักษะการให้คำแนะนำและประสานงานในภาคสังคมจริง (สันติสุข โสภณสิริ, 2562)

2. การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ ในการพัฒนาคณะสงฆ์ให้สามารถมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1 จัดสรรงบประมาณและทรัพยากร ภาครัฐสามารถสนับสนุนด้านงบประมาณ อุปกรณ์และทรัพยากรเพื่อการจัดตั้งโครงการสาธารณะสงเคราะห์ที่ยั่งยืน รวมถึงอำนวยความสะดวกด้านกฎหมายให้คณะสงฆ์ทำงานได้คล่องตัว

2.2 สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชน องค์กรเอกชนสามารถร่วมมือในการจัดทำโครงการฝึกทักษะอาชีพ การสร้างทุนการศึกษา หรือการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในวัด เพื่อยกระดับศักยภาพของคณะสงฆ์ในการรับใช้ชุมชน (คณาจารย์คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

3. กลไกการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์ต่าง ๆ

3.1 บทบาทกัลยาณมิตรในชุมชน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนทางจิตใจ จัดกิจกรรมอบรมสมาธิหรือเสวนาเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงชักชวนประชาชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการกุศล (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

3.2 โครงการร่วมระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานรัฐ การตั้งคณะทำงานร่วมที่มีตัวแทนจากวัด ชุมชน และหน่วยงานอื่น ๆ จะช่วยให้โครงการสาธารณะสงเคราะห์เป็นรูปธรรมและยั่งยืน เช่น การดูแลผู้สูงอายุหรือผู้ด้อยโอกาส (Marshall, 2018)

การส่งเสริมและพัฒนาองค์กรสงฆ์ให้มีศักยภาพด้านสาธารณะสงเคราะห์ต้องประกอบด้วยการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาและการปฏิบัติร่วมกับหน่วยงานภายนอกอย่างมีระบบ ภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ ควรร่วมมือในการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากร เพื่อให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ได้อย่างครอบคลุมและทันสมัย ในขณะที่กลไกการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนและระดับประเทศจะทำให้กิจกรรมสาธารณะสงเคราะห์สามารถขับเคลื่อนไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ความท้าทายและโอกาสในอนาคต

ในการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในงานสาธารณะสงเคราะห์และบทบาทของคณะสงฆ์ในอนาคต มีประเด็นสำคัญที่ควรพิจารณาดังต่อไปนี้

1. การนำเอาศีลธรรมมาปรับใช้ในงานสาธารณะสงเคราะห์ที่ไม่จำกัดแค่การบำเพ็ญตนในด้านส่วนตัว ในอดีตงานสาธารณะสงเคราะห์ของคณะสงฆ์มักเน้นการแจกทานและการสั่งสอนธรรมะแบบรายบุคคล แต่ในอนาคต ควรขยายไปสู่มิติที่กว้างขึ้น เช่น การส่งเสริมการศึกษา การพัฒนาชุมชน และการสนับสนุนสุขภาพจิต ซึ่งช่วยแก้ไขปัญหาด้านสังคมในระยะยาว (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) การบูรณาการหลักศีลธรรมเข้ากับงานสาธารณะสงเคราะห์เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน ไม่เพียงแต่ช่วยเหลือ

เฉพาะหน้า แต่ยังคงเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งผ่านการฝึกอาชีพและเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเอกชน (UNDP, 2020) การผนวกคุณธรรม เช่น พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เข้ากับกิจกรรมทางสังคม เช่น การดูแลผู้ป่วยติดเตียง หรือ การให้คำปรึกษาด้านจิตวิญญาณ จะช่วยให้การสังเคราะห์เกิดประโยชน์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ส่งเสริมความสมดุลและความเอื้ออาทรในสังคม

2. การสร้างสมดุลระหว่างความศรัทธาในศีลธรรมและการตอบสนองต่อความต้องการของสังคม คณะสงฆ์ต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ โดยใช้เทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ในการเผยแผ่ธรรมะ เพื่อตอบโจทย์คนรุ่นใหม่และกลุ่มประชาชนในเมืองใหญ่ ซึ่งจะทำให้ศาสนายังคงมีบทบาทเป็นที่พึ่งทางจิตใจ (สันติสุข โสภณสิริ, 2562) หลักทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นแนวทางสำคัญในการรักษาสมดุลระหว่างศรัทธาและความทันสมัย คณะสงฆ์ควรรักษาแก่นแท้ของคำสอน พร้อมทั้งเปิดรับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ ความศรัทธาควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและโยนิโสมนสิการ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติศาสนาเข้าใจหลักธรรมอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้อาสาสมัครเชื่อมโยงกับสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540)

3. อนาคตของคณะสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำสังคมในยุคที่ความเชื่อและค่านิยมทางศาสนาอาจเปลี่ยนแปลง คณะสงฆ์ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมยุคโลกาภิวัตน์ โดยใช้สื่อดิจิทัลเผยแผ่ธรรมะ เช่น การสอนสมาธิออนไลน์และการบรรยายธรรมผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ เพื่อให้คนรุ่นใหม่และประชาชนทั่วโลกเข้าถึงคำสอนได้สะดวกขึ้น (Marshall, 2018) การพัฒนาการศึกษาสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญ พระสงฆ์ควรได้รับการฝึกฝนด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการช่วยเหลือสังคมและบริหารชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2561) นอกจากนี้ คณะสงฆ์ยังมีบทบาทเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกทางวัตถุและจิตใจ โดยส่งเสริมคุณค่าทางจิตวิญญาณเพื่อสร้างสมดุลในสังคมยุคใหม่ ซึ่งจะช่วยให้อาสาสมัครมีความสงบทางใจและสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

4. การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของค่านิยม คณะสงฆ์จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับค่านิยมที่เปลี่ยนแปลง เช่น ลัทธิวัตถุนิยม และแนวคิดทางศาสนาใหม่ ๆ เพื่อรักษาความน่าเชื่อถือและความเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของสังคม (คณาจารย์ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560)

ในอนาคต คณะสงฆ์ต้องนำศีลธรรมมาประยุกต์ใช้ในงานสาธารณะสังเคราะห์พัฒนาองค์ความรู้ด้านการศึกษา เทคโนโลยี และจิตวิญญาณ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคม งานสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ไม่ใช่เพียงการบำเพ็ญเพียร

แต่เป็นการขับเคลื่อนคุณค่าทางศีลธรรมและความเมตตา หากสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัยโดยไม่ละทิ้งหลักศาสนา คณะสงฆ์จะยังคงเป็นที่พึ่งของประชาชน และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืน

สรุป

การปฏิรูปคณะสงฆ์มีความสำคัญต่ออนาคตของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และค่านิยม คณะสงฆ์ถูกคาดหวังให้ปรับตัวเพื่อรองรับบทบาทผู้นำทางจิตวิญญาณและเสริมสร้างศีลธรรม การปฏิรูปครั้งนี้จึงไม่ใช่เพียงโครงสร้างองค์กร แต่รวมถึงแนวปฏิบัติด้านสาธารณะสงเคราะห์ การบริหารจัดการวัด และการพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน บูรณาการศีลธรรมกับงานสาธารณะสงเคราะห์ การเผยแผ่ธรรมะไม่ได้จำกัดอยู่เพียงพิธีกรรมหรือการสอนศีลธรรมพื้นฐาน แต่ขยายสู่การศึกษา การดูแลสุขภาวะและโครงการสาธารณะร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เช่น การให้คำปรึกษา สนับสนุนอาชีพและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หลักพรหมวิหาร 4 ถูกนำมาใช้ในเชิงปฏิบัติมากขึ้น เพื่อให้พระสงฆ์มีบทบาทร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสังคมควบคู่กับจิตใจของประชาชน

พัฒนาการศึกษาและการบริหารจัดการวัด แผนปฏิรูปส่งผลให้มีการปรับหลักสูตรสงฆ์ โดยเพิ่มศาสตร์สมัยใหม่ เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา และเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำเนินโครงการสังคมสงเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนช่วยเสริมทักษะการเจรจา การจัดการทรัพยากรและการทำงานเป็นทีม ความท้าทายและแนวทางปรับตัว คณะสงฆ์ต้องรักษาความศรัทธาของประชาชนท่ามกลางกระแสข้อมูลออนไลน์และแนวคิดใหม่ ๆ ที่แข่งขันกัน การเพิ่มความโปร่งใส ตรวจสอบภายใน และปรับวิธีเผยแผ่ธรรมะให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสิ่งจำเป็น จากที่กล่าวมาข้างต้นของบทความนี้สรุปได้ว่า การปฏิรูปคณะสงฆ์ช่วยยกระดับการบริหารวัดและเสริมบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ โดยบูรณาการหลักธรรมเข้ากับแนวปฏิบัติสมัยใหม่ หากดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คณะสงฆ์จะยังคงเป็นที่พึ่งทางจิตใจและเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาสังคมไทยให้สมดุลระหว่างมิติทางวัตถุและจิตวิญญาณ

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2560).

พระพุทธศาสนาในบริบทสังคมร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *การพัฒนาชุมชนกับหลักพุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2546). *พระพุทธศาสนาในฐานะสถาบันสังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *พุทธธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัดสวนแก้ว. (2562). *โครงการช่วยเหลือผู้ยากไร้และผู้สูงอายุ*. นนทบุรี: วัดสวนแก้ว.
- ศูนย์ข้อมูลวัดพระบาทน้ำพุ. (2563). *รายงานประจำปีเกี่ยวกับกิจกรรมช่วยเหลือผู้ป่วย HIV/AIDS*. ลพบุรี: วัดพระบาทน้ำพุ.
- ศูนย์วิจัยสังคมศาสตร์. (2566). *สังคมไทยในยุคดิจิทัล : การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในสังคมยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยสังคมศาสตร์.
- สมหมาย เทียนทอง. (2565). *คณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบัน: การศึกษาและบทบาทนบพาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สันติสุข โสภณสิริ. (2562). การเผยแผ่พุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. *วารสารพุทธศาสตร์และศาสนาเปรียบเทียบ*, 12(2), 45-58.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). *รายงานการปฏิรูปการศึกษาสงฆ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2564). *การปฏิรูปคณะสงฆ์ในสังคมไทย : การพัฒนาและบทบาทในสังคมร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Marshall, J. (2018). *Digital Buddhism and Global Connection: A Study of Online Religious Engagement*. New York: Routledge.
- UNDP. (2020). *Sustainable Development and Community Empowerment*. Retrieved March 20, 2023, from <https://www.undp.org>